

Γ'

Βροσθένιον 3 Ἀπριλίου 1883.

**Τῷ ἐν Ἀθήναις πρὸς διάδοσιν
τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων Συλλόγῳ.**

Ἀξιότιμε Κύριε Πρόεδρε,

Ἀσμένως ἐδέξάμην, πρὸ δεκαπέντε μόλις ἡμερῶν περιελθόν μοι, τὸ ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου ὑπ' ἀριθ. 126 Ὑμέτερον γράμμα, δι' οὗ μοι ἀνακοινοῦτε τὴν γνώμην τοῦ σεβαστοῦ τοῦ Ὑμετέρου Συλλόγου Συμβουλίου ἐπὶ τῶν προτάσεων, ἃς καθυπέβαλον ὑπὸ τὴν Ὑμετέραν σκέψιν διὰ τοῦ προηγουμένου γράμματός μου, ἀποδεχόμενοι τὴν ἀπάντησίν μου ὡς πρὸς τὸ ἕτερον τῶν πονημάτων, τὸ περὶ Θεοῦ καὶ φυγῆς.

Εὐγνωμονῶν Ὑμῖν ἀπὸ καρδίας ἐπὶ τῇ εὐγενεῖ προθυμίᾳ, ἣν ἐπεδείξασθε περὶ τὴν ἐμβριθῆ μελέτην τῶν προτάσεών μου καὶ περὶ τὴν σύμπραξιν, ἣν ἀναδέχεται τὸ Ὑμέτερον Συμβούλιον πρὸς τὴν ὅσον οἶόν τε ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, ἀδιστάκτως δύναμαι νὰ θεωρήσω ὀρθότατον τὸ πόρισμα τῆς διασκέψεως Ὑμῶν, ἀπορρέον βεβαίως ἐκ τῆς πλήρους τοῦ πράγματος ἐκτιμῆσεως καὶ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως καὶ πείρας Ὑμῶν περὶ ταῦτα, ἵνα ἀντὶ τοῦ διαγωνισμοῦ, ἐν ᾧ δύναται

κδ'

ἴσως νὰ διακυβευθῆ ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου, εἰάν
δὲν κατέλθωσιν εἰς αὐτὸν οἱ ἀρμόδιοι ἄνδρες,
προτιμηθῆ τὸ μέτρον ὅπως ἀνατεθῆ τοῦτο εἰς
εἰδικούς καὶ ἀνωμολογημένης ἱκανότητος ἄνδρας.
Συμμερίζομαι δὲ πληρέστατα τὴν γνώμην Ὑμῶν,
ὅτι μεταξὺ τούτων διαπρεπῆ κατέχων θέσιν ὁ σε-
βαστὸς κύριος Πέτρος Βραΐλας Ἀρμένης δύναται
νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἡμετέρας προσδοκίας, εἰάν ἀ-
ναδεχθῆ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ προκειμένου βιβλίου
ἐπὶ εὐλόγῳ καὶ ἀξίᾳ τοῦ πράγματος ἀμοιβῆ.

Οὐδεμίαν ἔχω ἀμφιβολίαν, ὅτι τὸ Ὑμέτερον
Συμβούλιον ἐκτιμῆσαν τοσοῦτον, ὡς παρίσταται
ἐν τῷ γράμματι Ὑμῶν, τὸ περὶ οὗ πρόκειται ἔρ-
γον θέλει μελετήσῃ ἐπισταμένως, κατὰ τίνα τρό-
πον δύναται νὰ ἀποδῆ τοῦτο συντελεστικώτερον
πρὸς τὸν σκοπὸν, καὶ διαγράψει ἐκ προτέρων ποι-
ούμενον τὴν πρότασιν πρὸς τὸν συγγραφέα τὰς
βάσεις αὐτοῦ· προστίθημι οὐχ ἥττον καὶ ὡς ἐκ
περισσοῦ δευτέρως ἐπὶ τούτου μελέτας καὶ σκέ-
ψεις μου. Νομίζω ὅτι ὁ ἀρμόζων νὰ δοθῆ εἰς αὐτὸ
χαρακτήρ δέον νὰ ᾖ παιδαγωγικὸς καὶ ἐπαγω-
γὸς ὅσον ἔνεστι. Διότι εἰάν ἡ ἀνάπτυξις τῶν θε-
μάτων γίνηται διὰ σοφῶν μὲν ἀλλὰ ξηρῶν θεω-
ριῶν, κίνδυνος εἶναι μὴ φανῆ παρὰ τοῖς διδασκο-
μένοις ἀτερπές τι ἀνάγνωσμα καὶ τεθῆ ἐν ἴσῃ

μοίρα πρὸς τὰ ὁμοίως φύσεως ἄλλα διδακτικά—
 θρησκευτικά ἢ θεολογικά— βιβλία, ἅτινα ὡς γνω-
 στὸν, εἰ καὶ ἐπιβλητικὰ εἰς τὴν διδασκαλίαν, δὲν
 προσελκύουσιν ἀνάλογον τὴν προτοχὴν τῶν δι-
 δασκομένων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παραμελοῦν-
 ται καὶ οἶονεὶ περιφρονοῦνται ὡς τι ἄχαρι καὶ
 ὀχληρὸν μάθημα! Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει οὐ-
 δὲν ἔοεταὶ τὸ πρακτικὸν τοῦ σκοποῦ ἡμῶν ἀπο-
 τέλεσμα. Αὐτὰ τὰ συγγράμματα τοῦ αἰδίου μνή-
 μης Δέοντος Μελαῖ, οὗ μνημονεύει τὸ Ἑμέτερον
 γράμμα, παρέχουσιν ἡμῖν πρόχειρον τὴν σύγκρι-
 σιν τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας καὶ ὑποδεικνύουσιν
 οὕτω τὸν μᾶλλον ἀρμόζοντα εἰς τοιαῦτα ἔργα
 χαρακτήρα. Ἐὰν ὁ Γεροστάθης ἐπέτυχε τοῦ σκο-
 ποῦ πλέον τῶν ἄλλων φιλοπονημάτων του ὀφεί-
 λεται βεβαίως τοῦτο εἰς τὸ ἐπαγωγὸν μεθ' οὗ
 διεξέρχεται ἕκαστον αὐτοῦ κεφάλαιον. Καθ' ὁ-
 μοιον τρόπον καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον, ὅπερ κέκληται
 διὰ τάξεις καὶ ἡλικίας μαθητῶν ἀνωτέρας, ἐπο-
 μένως δὲ ἔσεται καὶ σπουδαιότερον, ὁ ἐργασθη-
 σόμενος φιλόσοφος νοῦς ἔχων ὡς κέντρον τὴν ἀνά-
 πτυξιν τῶν θεμάτων, περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ καὶ
 ἀθανασίας ψυχῆς, θὰ δύναται νὰ περιβάλῃ αὐτὸ
 οὕτως ὥστε νὰ προκύπτῃ ἡ ἐννοια τούτων αὐτό-
 ματος μᾶλλον ἢ ἀξιωματικῶς ἐπιβαλλομένη, τοι-

αύτην ἔχοντας τοῦ βιβλίου πλοκὴν ὥστε νὰ κινή τὸ διάφορον καὶ τὴν ἔφεσιν τῆς σπουδῆς αὐτοῦ, ἔλκον καὶ μὴ ἀπωθοῦν διὰ τῶν ἀπλῶν μόνον θεωριῶν.

Τὰς γενικὰς ταύτας ιδέας πρὸς ταῖς ἐκτεθείσαις ἐν τῷ προλαβόντι μου, ἐν ᾧ ὠρίζον τὸν κύκλον τοῦ μαθήματος τούτου, ὑποβάλλω ὑμῖν, ἵνα ἀνέγκρῖνη τὸ ὑμέτερον Συμβούλιον διαγράψῃ οὕτω τὸ πρόγραμμά τῆς προκειμένης συγγραφῆς, ἀνατιθέμενον αὐτὴν εἰς τὸν ἄνδρα τῆς ἐγκρίσεώς του καὶ ἐπιφυλάττον πάντοτε εἰς ἑαυτὸ τὴν κρίσιν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτῆς, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀμοιβῆς ἣν θέλει ὀρίσει ἐκ προτέρων ὑπὲρ τοῦ συγγραφέως.

Ἐκ τοῦ ὑμετέρου γράμματος κρατύνας ἐν ἐμοὶ τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς ἐπιρροῆς παρὰ τῆ νεολαία τοῦ ἔθνους ἡμῶν τῶν καλῶν βιβλίων πρὸς μόρφωσιν ἀγαθῶν πολιτῶν, προάγομαι νὰ ὑποβάλλω ὑπὸ τὴν ἐμβριθεῖ ὑμῶν σκέψιν καὶ τὸ ἐξῆς, παρακαλῶν ἵνα ἐὰν κρίνητε τοῦτο ἐφικτὸν προβάλητε εἰς διαγώνισμα προκηρύσσοντες αὐτὸ ἐπὶ βραβείῳ ὃ ἠθέλετε κρίνει ἀνάλογον, «Κατὰ εἴνα τρόπον δέον νὰ συνταχθῶσι τὰ ἐγκύκλια μαθήματα τῆς κατωτέρας καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἵνα ἐνυπάρχη ἐν αὐτοῖς ὁ ἠθοποιὸς χαρακτήρ ἑθραιῶν τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς.» Ἡ περὶ τούτου γνώμη δέον

νά συνοδεύηται ὑπὸ προγράμματος ἀναλυτικοῦ καὶ ἰδιαιτέρας ἐκθέσεως ἐπεξηγούσης αὐτὸ ἐν τοῖς καθέκαστα, ἐφ' ἧς ὁ ἀποφασίζῃ τὸ Ἑμέτερον Συμβούλιον. Μετὰ δὲ τὴν ἔγκρισίν του θέλομεν συνεννοηθῆ περὶ τῶν περαιτέρω.

Παρακαλῶν Ἑμᾶς νά δεχθῆτε τὴν εἰλικρινῆ ἐκφρασιν τῆς πρὸς Ἑμᾶς καὶ τοὺς Ἑμετέρους συναδέλφους ἐξόχου τιμῆς καὶ ἀγάπης μου,

Διατελῶ πρόθυμος ΚΩΝΣΤ. ΖΑΠΠΑΣ

Τῷ Ἐξοχωτάτῳ Κυρίῳ Κυρίῳ Ν. Μαυροκορδάτῳ
Προέδρῳ κτ.λ. κτ.λ. κτ.λ.

Εἰς Ἀθήνας

Δ'

Ἐν Κερκύρῃ τῇ 8/20 Μαΐου 1883.

Κύριε Πρόεδρε,

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νά ὑποβάλλω τὸ ἔργον ὅπερ ὁ Σύλλογος, οὐ τοσοῦτον ἐπαξίως προίστασθε, εὐηρεστήθη νά μοι ἀναθέσῃ. Ἐάν μοι τὸ ἐπέτρεπεν ἡ κατάστασις τῆς υἰείας μου, διανοοῦμένην νά προτάξω εἰσαγωγὴν ἐμφαίνουσάν τὸ πνεῦμα ὑφ' οὗ ἐνεπνεύσθη ὁ συγγραφεὺς καὶ τὸν σκοπὸν εἰς ὃν ὤφειλε ν' ἀποβλέψῃ. Ἀλλὰ ταῦτα προκύπτουσι σαφῶς ἐκ τῆς ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1882

κη'

ἐπιστολῆς τοῦ φιλογενοῦς ἀγωνοθέτου, ἣν εἶχον πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ μικροῦ τούτου πονήματος, καὶ ἦτις ἠδύνατο τυχόν νὰ τυπωθῆ μετ' αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ ἡ ἐμὴ συγγραφή ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν ἐθνωφελεῆ σκοπὸν τοῦ σεβαστοῦ ὁμογενοῦς καὶ εὐεργέτου, ἀπόκειται εἰς τὴν ἀμερόληπτον καὶ πεφωτισμένην κρίσιν τοῦ Συλλόγου νὰ τὸ ἀποφασίσῃ. Τὸ κατ' ἐμέ, προσκληθεὶς νὰ συντάξω βιβλίον περιέχον σύντομον καὶ εὐληπτον ἀπόδειξιν τῆς πνευματικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῶν προσόντων τοῦ Θεοῦ, καὶ δυνάμενον ὡς ἐκ τούτου νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἠθικὴν διάπλασιν τῶν νέων οἵτινες δὲν συνεπλήρωσαν εἰσέτι τὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας καὶ εὐκόλως ἀποπλανῶνται ἀσπαζόμενοι τὰς ψευδεῖς καὶ φθοροποιοὺς ἀρχὰς τοῦ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπιπολάζοντος ὑλισμοῦ καὶ σκεπτισμοῦ, οὐδόλως ἐδίστασα νὰ ἐπαναλάβω τινὰς ἐκ τῶν θεωριῶν ἃς εἶχον ἀναπτύξει πολλοῦ τῶν ἀσθενῶν μου ἔργων, διότι ἡ ἀλήθεια εἶναι μία, καὶ δὲν ἠδυνάμην ἢ νὰ ἐκθέσω ὑπὸ νέαν μορφήν τὰς διδασκαλίας ἃς ἀπὸ πολλῶν ἑτῶν πρεσβεύω καὶ προσπαθῶ νὰ διαδώσω, διότι θεωρῶ αὐτὰς ἀληθεῖς καὶ οὐ μόνον ἐπιφερούσας τὴν γαλήνην καὶ σωτηρίαν τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ

καὶ ἐγγυωμένας ἀσφαλῶς πᾶσαν ἠθικὴν, νοσητικὴν καὶ ὑλικὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Ὡς δὲ πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν ἔπρεπεν αἱ ιδέαι αὗται ν' ἀναπτυχθῶσιν, ὅπως εἰσέλθωσιν εὐκόλως εἰς τὰς νεανικὰς διανοίας, ἐνόμισα ὅτι ἀλληλογραφία μεταξὺ νέου εὐγενοῦς φύσεως καὶ φιλομαθοῦς ἀλλ' οὐκ ὀλίγας ἔχοντος ἀπορίας περὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς ὑγιοῦς φιλοσοφίας καὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ γέροντος ἔχοντος εἰς τὰς ἀρχὰς ταύτας ἀκράδαντον πίστιν, παρεῖχεν ἀφορμὴν εἰς μὲν τὸν πρῶτον, νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἀπορίας ὅσαι εἴτε οἴκοθεν ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ ἀναφύονται εἴτε εἰσέρχονται εἰς αὐτὸ ἐκ τῆς περιστοιχιζούσης αὐτὸν πνευματικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἀτμοσφαιρας, εἰς δὲ τὸν δεῦτερον, νὰ λύσῃ τὰς ἀπορίας ταύτας διὰ παντοίων ἐπιχειρημάτων καὶ νὰ ἐμπεδώσῃ εἰς τὴν ἀστήρικτον διάνοιαν τοῦ νέου τὰς ὑγιεῖς καὶ σωτηρίου ἀρχὰς τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης. Ἐὰν δὲ κατὰ τε τὴν οὐσίαν καὶ τὸν τύπον τὸ ὑποβαλλόμενον βιβλιάριον ἦναι πρόσφορον εἰς ὃν προώρισται σκοπὸν, καὶ ἐὰν ἐξεπλήρωσα εὐπρεπῶς τὴν ἐντολὴν δι' ἧς ἐτιμήθην, θέλει κρίνει ὁ Σύλλογος· ἐγὼ δὲ θέλω εὐγνωμονεῖ πάντοτε πρὸς αὐτόν, οἷα δῆποτε ἦναι ἡ κρίσις αὐτοῦ.

Δέξασθε, Κύριε Πρόεδρε, τὴν βεβαίωσιν τῆς

λ'

πρὸς Ἑμᾶς ἐξαιρέτου ὑπολήψεως καὶ εἰλικρινοῦς
φιλίας μεθ' ὧν διατελῶ "Ο.λωσ πρόθυμος

Π. ΒΡΑΪΛΑΣ ΑΡΜΕΝΗΣ

Τῷ περικλειῖ Καθηγητῇ
Κυρίῳ Κ. Παπαρρηγοπού.λω,
Προέδρῳ τοῦ πρὸς διύδοσιν τῶν
Ἑλλ.ηρ. Γραμμάτων Συλλόγου

Εἰς Ἀθήνας

Ε'

Ἀριθ. 695.

Ἐν Ἀθήναις
τῇ 7 Ἰουνίου 1883.

Πρὸς τὸν Κύριον Κωνσταντῖνον Ζάππα
κτ.λ. κτ.λ. κτ.λ.

Εἰς Βροσθένιον

.....
.....

Ἡ συγγραφή, διηρημένη εἰς δύο μέρη συνε-
τάχθη ἐν εἴδει ἀλληλογραφίας μεταξὺ τοῦ νέου
Εὐγενίου καὶ τοῦ πρεσβύτου Φιλοθέου. Ὁ Εὐγέ-
νιος, διδάχθεις πάντα τὰ νεώτατα πορίσματα τῶν
φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὁμολογεῖ πρὸς τὸν Φιλοθέον
ὅτι διεσείσθη ἐξ αὐτῶν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν πίστις
αὐτοῦ καὶ ἡ περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς πε-
ποιθήσις, καὶ διὰ σειρᾶς ἐπιστολῶν ἐξηγεῖ πρὸς

αὐτὸν ἀλληλοδιαδόχως τοὺς λόγους ὧν ἔνεκα ἐξωλίσθησεν εἰς τὸν σκεπτικισμόν καὶ τὸν ὕλισμόν. Ὁ δὲ Φιλόθεος, ἀνὴρ ὧν ἐγκρατέστατος πάσης τῆς ἐπιστήμης τῶν τε προγενεστέρων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς φυσιοδίφων, δεξιὸς δὲ περὶ τε τὴν πραγματικὴν τῶν καθ' ἑκάστα ἐξέτασιν καὶ περὶ τὴν ἐκ περιωπῆς φιλοσοφωτέραν τῶν πάντων θεωρίαν, διαλύει διὰ τῶν ἀποκρίσεων αὐτοῦ τὰς ἀπερίαις τοῦ νέου, καὶ ἐξάγων αὐτὸν βαθμηδὸν ἐκ τῶν πολλῶν πειρασμῶν καὶ ἐκ τοῦ σκότους εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐνέπεσεν, ἐπαναφέρει εἰς τὸν ἀνεφελὸν ὀρίζοντα τῆς προτέρας πίστεως περὶ δημιουργοῦ τοῦ παντός καὶ περὶ τῆς ἐνοικούσης ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀθανάτου ψυχῆς.

Ἡ ἀλληλογραφία αὕτη διεξάγεται μετὰ ἐμβριθείας ἅμα καὶ τῆς ἐνδεχομένης εἰς τοσοῦτον δεινὰ ζητήματα ἀφελείας καὶ χάριτος. Δὲν θέλει βεβαίως ἀναγνωσθῆ ὑπ' ἀνθρώπων ὅλως ἀμυήτων τῆς τε ὀρθοτομούσης καὶ τῆς καινοτομούσης ἐπιστήμης. Δὲν ἀπευθύνεται, ἀνάγκη νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, οὐδὲ εἰς μαθητὰς τῆς ἀνωτέρας τῶν ἑλληνικῶν Σχολείων, καὶ παρθεναγωγείων τάξεως, ὅπως ηὔχεσθε ἐν τῇ ἀπὸ 26 ἰανουαρίου 1882 ἐπιστολῇ Ὑμῶν. Ἀλλ' ἐπιτρέψατέ μοι, Φιλογενέστατε Κύριε, νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν κρίσιν Ὑμῶν

τάς ἀκολουθούς παρατηρήσεις. Ἡ ἡλικία αὕτη ἀδύνατον νὰ ἀντιληφθῆ ἐπαρκῶς ὅλων τῶν γνώσεων, ὅσαι ἐπήγαγον τὰς πλάνας, καὶ ὅλων τῶν γνώσεων, ὅσαι ἀναιροῦσιν αὐτάς, ὥστε νὰ κρίνη οἴκοθεν ἀσφαλῶς τὰ συνημμένα μετ' αὐτῶν περὶ ὀημιουργίας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως ζητήματα. Οἱ νεαροὶ τῆς παιδείας λευῖται, καὶ ἐν γένει οἱ ἄμειροι τῆς προσηκούσης παιδείας ἀνθρώποι, δὲν διαπλάττονται οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ διαπλασθῶσι περὶ τὰ ὑψίστα ἐκεῖνα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας προβλήματα δι' ἰδίων ἀναγνωσμάτων, μελετῶν καὶ σκέψεων· περὶ ταῦτα αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ὑφίστανται πάντοτε τὴν ἐπίδρασιν, ἀγαθὴν ἢ πονηράν, τῶν πεποιθήσεων καὶ δοξασιῶν τῶν προηγμένων εἰς τὴν παιδείαν τάξεων, καὶ ἰδίως τῶν διδασκάλων καὶ τοῦ κλήρου. Ἀνάγκη λοιπὸν πρὸ πάντων αἱ προηγμένα αὐτὰ τοῦ ἔθνους τάξεις νὰ φωτισθῶσι καὶ νὰ πεισθῶσι, διότι τούτου γενομένου, τὸ φῶς καὶ ἡ πίστις ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τοῦ ἔθνους θέλουσιν ἀναποδράστως κατέλθει ἐπὶ τὰ ταπεινότερα αὐτοῦ στρώματα. Τὸ κατ' ἐμέ, ἀφοῦ μετὰ πάσης ἐπιστάσεως διεξήλθον τὸ ἔργον τοῦ καλοῦ καγαθοῦ ἀνδρός, θαρρούντως λέγω ὅτι ἡ ἐπιστήμη αὐτοῦ καὶ ἡ καρδία θέλουσι πείσει πάντα ἄνθρωπον, ὅστις δὲν εἶναι ἐκ προοιμίου ἀποφασισμένος νὰ μὴ πεισθῆ.

.....

Ὁ Πρόεδρος Κ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ